



Odborné vyjadrenie

Vážený pán XXX,

Slovenskému národnému stredisku pre ľudské práva (ďalej ako „Stredisko“) ste doručili podnet, v ktorom ste namietali právnu problematickosť viacerých ustanovení zákona č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku (ďalej ako „zákon o mene a priezvisku“), vrátane ustanovenia § 2 ods. 2 predmetného zákona.

Na základe Vášho podnetu vydáva Stredisko odborné vyjadrenie podľa § 1 ods. 2 písm. e) zákona č. 308/1993 Z. z. o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov. Zároveň zdôrazňuje, že plní úlohy v oblasti ľudských práv a základných slobôd. Na tento účel tiež monitoruje a hodnotí dodržiavanie ľudských práv a dodržanie zásady rovnakého zaobchádzania podľa antidiskriminačného zákona, poskytuje služby v oblasti ľudských práv, na požiadanie alebo z vlastnej iniciatívy vydáva odborné stanoviská vo veciach dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania a vykonáva nezávislé zisťovanie týkajúce sa diskriminácie.

Legislatívny rámec a právne posúdenie

Podľa ustanovenia § 2 ods. 2 zákona o mene a priezvisku *„nemožno určiť meno hanlivé, neosobné alebo domácku podobu mena, alebo prvé meno totožné s menom žijúceho súrodenca uvedeným v matrike na prvom mieste, alebo osobe mužského pohlavia určiť ženské meno a naopak. Tieto obmedzenia sa nevzťahujú na cudzojazyčné meno, ak je všeobecne známe, že takéto použitie mena je v súlade s tradíciou štátu, kde je takéto meno obvyklé. Na požiadanie matričného úradu tieto skutočnosti preukazuje rodič dieťaťa potvrdením zastupiteľského úradu cudzieho štátu“*.

V podnete ste namietali nemožnosť osobe mužského pohlavia určiť ženské meno a naopak. Podľa súčasnej právnej úpravy, osoba označená ako muž si nemôže dať žensky konotované meno a osoba označená ako žena zas mužsky konotované meno. Vnútroštátna legislatíva teda umožňuje zmenu mena napr. z Petra na Petru len v prípade rodovej tranzície. V tejto súvislosti je potrebné objasniť, že v slovenskej legislatíve možno identifikovať určité ustanovenia právnych predpisov, ktoré upravujú problematiku rodovej tranzície¹, používajú však termín zmena pohlavia. Ich obsahom je úprava postupu, ak osoba prechádza tranzíciou s cieľom právneho uznania rodu, s ktorým sa identifikuje.² Stredisko prvotne posúdilo

¹ Konkrétne možno spomenúť ustanovenia § 6 ods. 6 a § 7 ods. 1 písm. c) a ods. 2 písm. f) zákona o mene a priezvisku.

² BATKA, L., RAKOVÁ, K., HORVAT, M., KIŠOŇOVÁ, R., ČIPKOVÁ, T. a kol., Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady, 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave,



namietanú nemožnosť určiť osobe mužského pohlavia ženské meno a naopak, v prípade ak nejde o cudzojazyčné meno v zmysle zákona o mene a priezvisku.

Podľa čl. 19 ods. 1 zákona č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústava“): „Každý má právo na zachovanie ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a na ochranu mena.“ Práva spojené s používaním mena a priezviska čiastočne presahujú aj do práva na ochranu rodinného života a môžu súvisieť s určením mena dieťaťa, zmeny mena a priezviska počas života a zmeny priezviska v súvislosti s manželstvom.³

Právo na súkromný a rodinný život je vymedzené v čl. 19 ods. 2 Ústavy. „Ústava pojem súkromný a rodinný život ani obydlie bližšie nedefinuje. Nakoľko základné práva a slobody podľa ústavy je potrebné vykladať a uplatňovať v zmysle a duchu medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách (PL. ÚS 5/93, PL. ÚS 15/98), ústavný súd pri vymedzení obsahu uvedených pojmov prihliadal aj na príslušnú judikatúru týkajúcu sa predovšetkým čl. 8 Dohovoru.“⁴

V nadväznosti na vyššie uvedené, pri výklade práva na súkromný a rodinný život je nutné zohľadniť aj rozhodovacia prax Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej ako „ESLP“). Pojem „súkromný život“ je široký pojem, ktorý zahŕňa okrem iného aspekty fyzickej a sociálnej identity jednotlivca vrátane práva na osobnú autonómiu, osobný rozvoj a vytváranie a rozvíjanie vzťahov s inými ľudskými bytosťami a vonkajším svetom.⁵ ESLP uviedol, že na rozdiel od niektorých iných medzinárodných inštrumentov, ako je Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (čl. 24 ods. 2), Dohovor o právach dieťaťa z 20. novembra 1989 (čl. 7 a 8) alebo Americký dohovor o ľudských právach (čl. 18), čl. 8 Dohovoru Rady Európy o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“) neobsahuje žiadne explicitné ustanovenia o menách. Ďalej uviedol, že ako prostriedok osobnej identifikácie a spojenia s rodinou sa meno osoby nemenej týka súkromného a rodinného života.⁶ V inom rozhodnutí konštatoval, že otázky týkajúce sa mena a priezviska fyzickej osoby patria do práva na súkromný život podľa čl. 8 Dohovoru.⁷

Právnická fakulta, 2022, str. 70, dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Postavenie_transrodovych_ludi_na_Slovensku_Interdisciplinarne_pohlady.pdf

³ Orosz, L., Svák, J. a kol. Ústava Slovenskej republiky. Komentár. Zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2021, s. 234.

⁴ Nález Ústavného súdu SR, PL. ÚS 10/2008 zo dňa 3. februára 2010.

⁵ Evans proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 6339/05, 2007, § 71, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80046%22%5D%7D>

⁶ Burghartz proti Švajčiarsku, sťažnosť č. 16213/90, 1994, § 24, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57865%22%5D%7D>

⁷ Mentzen proti Lotyšsku, sťažnosť č. 71074/01, 2004, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-70407%22%5D%7D>



Na to, aby sa zásah do práva na ochranu súkromného a rodinného života podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy považoval za porušenie práva, musí ísť o neoprávnený zásah. Podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky ide o „*také zasahovanie, ktoré nemá základ v zákonnej úprave, nesleduje ustanovený cieľ, nedbá na podstatu a zmysel obmedzovaného základného práva a slobody alebo nie je nevyhnutným a primeraným opatrením na dosiahnutie ustanoveného cieľa*“⁸, pričom výsledok posúdenia vzťahu primeranosti medzi namietaným zásahom a sledovanými legitímnymi cieľmi závisí od toho, či zásah spočíval na relevantných a dostatočných dôvodoch.

Právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života možno v zmysle čl. 8 ods. 2 Dohovoru obmedziť v prípadoch, kedy je to v súlade so zákonom a zároveň, ak je to nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných.

V kontexte porušenia práva podľa čl. 19 ods. 2 Ústavy, vykladaného v súlade s čl. 8 Dohovoru, je nevyhnutné skúmať splnenie podmienky zákonného základu (legalita zásahu), nevyhnutnosti v demokratickej spoločnosti (proporcionalita zásahu) a legitímneho cieľa (legitimita zásahu). Stanovené podmienky testu proporcionality musia byť naplnené kumulatívne.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, odbor osobných evidencií a registrov, oddelenie matrík (ďalej ako „MV SR“) reagovalo na žiadosť Strediska v súvislosti s odôvodnením nemožnosti určiť osobe mužského pohlavia ženské meno a naopak nasledovne: „...*Podmienky používania, resp. zápisu mužského mena osobe mužského pohlavia, ako aj ženského mena osobe ženského pohlavia nie sú ďalej bližšie zákonodarcom upravené. Napriek tomu si dovoľíme poukázať na tradíciu štátu...*“ MV SR ďalej uviedlo, že pri spôsobe pridelovania osobám mužského pohlavia mužské meno a osobám ženského pohlavia ženské meno možno hovoriť o zaužívanom jave. Aktuálne zákonné vymedzenie berie ohľad aj na najlepší záujem dieťaťa. Vzhľadom k tomu je potrebná regulácia zo strany štátnych inštitúcií pri zápise mena jednotlivca.

Stredisko poukazuje na dôvodovú správu k zákonu o mene a priezvisku. V jej všeobecnej časti zákonodarca uviedol, že meno a priezvisko človeka predstavujú dva základné individualizačné znaky, ktoré sú významné nielen pre osobný život občana, ale aj z celospoločenského hľadiska. Slúžia najmä ako predpoklad všestrannej a presnej evidencie obyvateľov. Z tohto dôvodu je preto dôležité poskytnúť občanovi nielen možnosť úpravy,

⁸ Nález Ústavného súdu, sp. zn. ÚS 22/01 z 10. júla 2002.



opravy alebo zmeny mena alebo priezviska, ale súčasne ustanoviť súhrn pravidiel, zmyslom ktorých je potreba určitej regulácie a usmernenia v oblasti predmetnej problematiky.⁹

V nadväznosti na vyššie uvedené sa Stredisko odvoláva na poznatky z rozhodovacej praxe ESLP, podľa ktorého čl. 8 Dohovoru nezaručuje bezpodmienečné právo na zmenu mena a pri úprave tejto problematiky majú členské štáty širokú mieru voľnej úvahy. ESLP preto v jednom z rozhodnutí konštatoval, že odmietnutie belgických úradov umožniť mužovi a jeho dieťaťu zmeniť si priezvisko na priezvisko matky muža preto, že dôvody uvedené v žiadosti o zmenu neboli „dostatočne závažné“ spadá do širokej miery voľnej úvahy štátu.¹⁰ Miera voľnej úvahy štátu v tejto oblasti je široká, pretože proces, v rámci ktorého sa dávajú, uznávajú a používajú priezviská a mená, je záležitosťou, v ktorej sú národné špecifiká najsilnejšie a v ktorej prakticky neexistujú žiadne prieniky medzi vnútroštátnymi predpismi štátov: v každom štáte je používanie mien ovplyvnené množstvom faktorov historickej, jazykovej, náboženskej a kultúrnej povahy.¹¹

Podľa právneho názoru Strediska, nemožnosť osobe mužského pohlavia určiť ženské meno a naopak, tak ako je to vymedzené v ustanovení § 2 ods. 2 zákona o mene a priezvisku nepredstavuje nesúlad s čl. 19 ods. 2 Ústavy ako aj čl. 8 Dohovoru a to vzhľadom na existenciu legitímneho cieľa a širokú mieru voľnej úvahy, ktorú štát požíva v súvislosti s predmetnou problematikou.

Stredisko zároveň vysvetľuje, že samotné ustanovenie § 2 ods. 2 zákona o mene a priezvisku stanovuje, že obmedzenia súvisiace s nemožnosťou určiť osobe mužského pohlavia ženské meno a naopak sa nevzťahujú na cudzojazyčné mená, ak je všeobecne známe, že takéto použitie mena je v súlade s tradíciou štátu, kde je takéto meno obvyklé. Na požiadanie matričného úradu tieto skutočnosti preukazuje rodič dieťaťa potvrdením zastupiteľského úradu cudzieho štátu. Predmetným ustanovením nedochádza k vyčleneniu jednotlivca alebo skupiny v spojitosti s výkonom základných práv a slobôd. Zákon stanovuje možnosť akéhokoľvek rodiča bez vymedzenia bližších kritérií určiť dieťaťu aj cudzojazyčné meno, v takom prípade sa obmedzenia uvedené v predmetnom ustanovení neaplikujú.

⁹ Dôvodová správa Všeobecná časť Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 300/1993 Z. z. o mene a priezvisku v znení neskorších predpisov, číslo ZZ: 564/2008.

¹⁰ *Jacquinet a Embarek Ben Mohamed proti Belgicku*, 2023, §§ 61- 80, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-222868%22%5D%7D>

¹¹ *Ismayilzade v. Azerbajdžan*, 2024, § 33, dostupné na: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-230293%22%5D%7D>



Záver

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti Stredisko hodnotí, že nemožnosť osobe mužského pohlavia určiť ženské meno a naopak, tak ako je to vymedzené v ustanovení § 2 ods. 2 zákona o mene a priezvisku nepredstavuje nesúlad s čl. 19 ods. 2 Ústavy ako aj čl. 8 Dohovoru.